

Freek Van de Velde

KU Leuven

Contact: freek.vandevelde@kuleuven.be

De rol van taal in seksuele selectie: een evolutionaire kijk op verschillen tussen het taalgebruik van mannen en van vrouwen

Waarom zijn de meeste talen zo complex? Een taal vlot leren spreken kost gemakkelijk 15.000 uur studietijd, en het is heel moeilijk om de grammatica zo te beheersen dat niemand in de gaten krijgt dat je geen moedertaalspreker bent. Een intuïtieve verklaring is: taal is complex omdat de gedachten die je ermee wilt uitdrukken ook vaak complex zijn. Daar is misschien wel iets van aan, maar dat geldt dan toch vooral voor het lexicon. Uit onderzoek naar creooltalen, die een aantoonbaar eenvoudiger grammatica hebben, blijkt dat morfologische fijnzinnigheden zoals ‘naamvallen’ en ‘werkwoordsuitgangen’ eigenlijk niet nodig zijn voor het uitwisselen van complexe gedachten.

Een heel andere verklaring voor de complexiteit in talen is dat die het gevolg zijn van opgestapelde effecten die door culturele evolutie doorgegeven worden. Zoals wel vaker het geval is met verschijnselen uit de culturele evolutie, heeft de aard en richting van de langetermijntrends een biologische basis. In dit geval: taal is (deels) een vorm van baltsgedrag, en is dus nodeloos ingewikkeld omdat het er allemaal indrukwekkend moet uitzien.

Het idee dat taal voor een stuk baltsgedrag is, is al geopperd door Charles Darwin in zijn *The Descent of Man* (1871). Hij merkt op dat taal wellicht voortkomt uit muziek en dat we zien dat muziek bij andere soorten meestal zijn oorsprong vindt in de balts. Die theorie van Darwin is verder uitgewerkt in het boek *The Mating Mind* (2000) van Geoffrey Miller (zie ook: Foolen 2002). Die argumenteert dat heel veel gedrag dat op het eerste gezicht nutteloos is (humor, kunst, maar ook allerlei aspecten van taal), verklaard kan worden door seksuele strijd.

Het achterliggende idee is Zahavi's ‘handicap-principe’. Heel wat soorten vertonen kenmerken die in tegenspraak lijken met de fitness-theorie: goudkarpers zijn feloranje en lopen daardoor méér kans om opgegeten te worden door roofdieren, pauwen en paradijsvogels hebben onhandig grote staarten die hen hinderen bij het wegvliegen, enz. Zahavi redeneert dat die kenmerken, eigenlijk handicaps, laten zien hoe fit je bent als individu. Een feloranje karper zegt eigenlijk: ik ben zo fit en kan zo snel wegzwem-

men dat ik me deze opvallende kleur kan *veroorloven*. Roofdieren houden daar rekening mee, en seksuele partners vinden het sexy, omdat hun nakomelingen de eigenschappen van de pronker zullen erven.

Cruciaal in die theorie is dat de eigenschap een ‘eerlijk signaal’ is. Ze mag niet gemakkelijk na te bootsen zijn. Daarom is die kleur of die staart juist goed: als je niet sterk of snel bent, dan word je daadwerkelijk opgegeten als een roofdier toch eens nagaat of het kenmerk niet fake is. Veel van die kenmerken zijn ook metabolisch moeilijk aan te maken: ze zijn ‘duur’, in termen van tijd en energie.

De redenering van Miller is: taal is ontzettend moeilijk om te verwerven en beslaat een onredelijk deel van onze cognitieve capaciteit. Het is dus erg geschikt als ‘eerlijk signaal’. Als je goed ter taal bent, dan laat je eigenlijk zien dat je brein krachtig genoeg is om niet al je denkvermogen te besteden aan het zoeken naar voedsel of het weglopen van roofdieren, maar dat je gerust ook nog wat anders kunt doen. Omdat mannen het grootste gedeelte van de balts voor hun rekening nemen en vrouwen meer ‘selecteren’ (zie ook Buss 2016 voor een uitvoerige samenvatting van de stand van het onderzoek hierover), kunnen we de theorie van Miller over taal wetenschappelijk natrekken omdat die falsifieerbare voorspellingen doet. We verwachten:

1. dat taal complexer wordt in flirterige contexten;
2. dat mannen gemiddeld meer verbaal vertonen dan vrouwen en vrouwen een beter receptief taalvermogen hebben.

Natuurlijk zijn dit geen absolute ‘wetten’. Taal is óók geschikt voor andere zaken dan flirten en vrouwen nemen ook een gedeelte van de balts voor hun rekening bij mensen. We zijn niet zo seksueel dimorf als paradijsvogels (zie: Prum 2017). We verwachten dus subtiele effecten, die statistisch te meten zijn.

Uit heel wat onderzoek blijkt dat beide voorspellingen uitkomen: Rosenberg & Tunney (2008) tonen dat taalgebruik complexer wordt in seksueel geladen contexten. Lange (2011) en Lange e.a. (2014) tonen dat vrouwen verbaal vertoon belangrijk vinden bij partnerkeuze.

Ook voor het Nederlands kunnen vergelijkbare effecten vastgesteld worden. We hebben daarvoor twee methodes gecombineerd: een experimenteel onderzoeksofzet en een corpusgebaseerde studie. Voor beide studies hebben we gebruikgemaakt van de Tscan-software (Kraf & Pander Maat 2009; Pander Maat et al. 2017).

De experimentele studie is uitgevoerd met Charlotte Essers (zie: Essers & Van de Velde 2020). Het experiment werd uitgevoerd in twee condities: in de helft van de gevallen was de vrouw die het experiment uitvoerde aantrekkelijk gemaakt, met make-up, kledij en kapsel. In de andere helft was dezelfde vrouw wat onaantrekkelijker gemaakt, met een bril en een ander kapsel. Het effect op aantrekkelijkheid was aanzienlijk

(Cohen's $d = 1.13$). Het experiment zelf was vrij eenvoudig: de vrouw sprak jonge mannen aan en vroeg of ze wilden deelnemen aan een wetenschappelijk experiment dat bestond uit het oplossen van visuele puzzels. Dat was een vals voorwendsel. Wat eigenlijk gemeten werd, was de complexiteit van het taalgebruik van de mannen bij het beantwoorden van onschuldige vragen over hun achtergrond: wat ze studeerden, waar ze vandaan kwamen, enz. Hoewel het in beide condities om dezelfde vrouw ging en er van flirten geen sprake was, hebben we toch een statistisch verschil kunnen vaststellen in de complexiteit van taalgebruik: bij een aantrekkelijkere vrouw gebruikten mannen moeilijkere woorden. Het verschil is – niet verwonderlijk – klein en niet met het blote oog waar te nemen, maar wel statistisch robuust.

Voor de corpusstudie hebben Jozefien Piersoul en ik gekeken naar stukken in cultureel-literaire tijdschriften in de afgelopen 120 jaar. Per decennium hebben we veel-schrijvende mannen en vrouwen met elkaar vergeleken. Het taalgebruik van de mannen bleek inderdaad complexer te zijn, zowel op lexicaal als op grammaticaal vlak, maar door de tijd heen zijn de verschillen afgenomen, en naar het einde van de 20ste eeuw zijn ze weggesmolten in het corpus.

Samengevat ondersteunen de verschillende onderzoeksresultaten het idee dat taal een rol speelt in seksuele selectie, maar ook dat het effect niet heel groot is. Niettemin denk ik dat een evolutionaire blik nuttig is voor het totale plaatje. In het verleden zijn stilistische verschillen tussen mannen- en vrouwentaal te eenzijdig belicht vanuit de opvatting dat gender een sociaal construct is, zonder biologische grond, of dat vrouwen onderdrukt worden door het patriërchaat (zie: Lakoff 1973; Eckert 1989; Tannen 1990; Togeby 1992).

Referenties

- Buss, D. (2016). *The evolution of desire*. New York: Basic Books.
- Darwin, C. (1871). *The descent of man, and selection in relation to sex*. London: John Murray.
- Eckert, P. (1989). "The whole woman: sex and gender differences in variation". In: *Language Variation and Change*, 1 (3), p. 245-267.
- Essers, C. & F. Van de Velde. (2020). 'Linguistic complexity increases as a function of attractiveness in intersexual communication. Tentative experimental support'. In: M. Flaherty et al. (eds.). *The evolution of language. Proceedings of the 13th International Conference on the Evolution of Language (EvoLang13)*, p. 87-89.
- Foolen, A. (2002). 'Language origins and sexual selection'. In: H. Jacobs & L. Wetzels (eds.). *Liber Amicorum Bernard Bichakjian*. Maastricht: Shaker, p. 37-58.

- Kraf, R. & H. Pander Maat (2009). “Leesbaarheidsonderzoek: oude problemen, nieuwe kansen”. In: *Tijdschrift voor Taalbeheersing*, 31 (2), p. 97-123.
- Lakoff, R. (1973). “Language and woman’s place”. In: *Language in Society*, 2 (1), p. 45-80.
- Lange, B. (2011). “Male proneness to verbal display production”. In: *Acta Linguistica*, 5, p. 97-104.
- Lange, B.P., E. Zaretsky, S. Schwarz & H.A. Euler (2014). “Words won’t fail: experimental evidence on the role of verbal proficiency in mate choice”. In: *Journal of Language and Social Psychology*, 33 (5), p. 482-499.
- Miller, G. (2000). *The mating mind. How sexual choice shaped the evolution of human nature*. New York: Doubleday.
- Pander Maat, H., R. Kraf & N. Dekker. (2017). ‘Handleiding T-Scan’.
- Prum, R.O. (2017). *The evolution of beauty. How Darwin’s forgotten theory of mate choice shapes the animal world – and us*. New York: Doubleday.
- Rosenberg, J. & R. Tunney (2008). “Human vocabulary use as display”. In: *Evolutionary Psychology*, 6 (3), p. 538-549.
- Tannen, D. (1990). *You just don’t understand*. New York: Ballantine.
- Togeby, O. (1992). “Is there a separate women’s language?”. In: *International Journal of the Sociology of Language*, 94, p. 63-73.